

Misyonerlik Faaliyetleri ve Misyonerliğin Teopolitik Boyutları

Ömer YILMAZ*

ÖZ

Geçmiş Hz. İsa ve onun havarileriyle başlatılabilecek Hıristiyan misyon/misyonerliği dünya genelinde çalışmalarını olanca hızıyla sürdürmektedir. XIX. Yüzyıl ise adeta Hıristiyan yayılcılığının altın çağı ve Haçlı Seferleri'nin rövanşı gibidir. Batı/Hıristiyan âlemi sahip olduğu siyasi, ekonomik, askeri gücün de arkasına sığınarak fakir ülkeler ve Müslümanlara karşı psikolojik üstünlüğün verdiği avantajı da kullanmak suretiyle faaliyetler yürütmektedir. Bu amaçla kurulmuş çok sayıda STK türü yapılanmalar, okullar, yardımlaşma dernekleri ve tarikatlar mevcuttur. Bunlar misyonerlik faaliyetlerini sadece kendi dindaşları arasında değil özellikle Afrika gibi fakir ülkelerle halkı daha çok Müslüman olan açlık, kıtlık, kuraklık, işsizlik, savaş, eğitimsizlik, doğal felaketler, dışlanmışlık gibi pek çok olumsuz durumlarla baş başa kalmış coğrafyalarda devam ettirmektedirler. Keza misyonerlik eskisi gibi fiilen bu konuya kendini adanmış şahıslarla yüz yüze değil, iletişim ve ulaşım imkânlarını da kullanılarak yapılmaktadır.

Biz bu çalışmamızda misyonerliğin tanımı ve gayesi, misyonerliğin teolojik ve tarihi dayanakları, misyonerliğin yöntem ve teknikleri, misyonerliğe imkân tanıyan sosyo-kültürel, dinî ve hukuki faktörlere değineceğiz. Bununla birlikte Müslüman coğrafya ve Ülkemize yönelik misyonerlik faaliyetlerine temas edip, misyonerlikle mücadele etmede etkili ve yetkililere düşen görevlere yer vereceğiz.

Anahtar Kelimeler: Hz. İsa, Misyonerlik, Hıristiyanlık, Diyanet, Proselitizm.

* Prof. Dr.; Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi; oyilmaz@ybu.edu.tr.

Missionary Activities and Teopolitic Dimensions of the Mission

ABSTRACT

Christian mission/missionary whose history can be started with Jesus and his apostles continue its work around the world at full speed. Western/Christian world carry out activities against poor countries and Muslims through hiding behind its political, economic and military power and through using advantage given by the psychological superiority. There are many CSO type organizations, schools, benevolent associations and religious orders founded for this cause. They do not carry out their missionary activities only among their co-religionists but also in poor African countries; in geographies which has more Muslim population; and left alone with bad circumstances like hunger, famine, drought, unemployment, war, lack of education, natural disasters and exclusion. Likewise, the mission is not carried out face to face with bodily committed people as before, but conducted by using means of communication and transportation.

In this proceeding I will mention the definition of the mission and its purpose, theological and historical backgrounds, its methods and techniques, and socio-cultural, religious and legal factors that enable missionaries. In addition, I will touch upon the missionary activities directed towards Muslim geographies and our country. And I will include tasks of authorities and influential people in the fight against the mission.

Keywords: Jesus Christ, Missionary, Christendom, Diyanet, Proselytism.

Giriş

Tarihi vetiresi İsa Mesih ve onun havarileriyle başlatılabilecek Hıristiyan misyon/misyonerliği hem geçmişte hem günümüzde olanca hızıyla devam etmektedir. XIX. Yüzyıl ise başta Protestanlar olmak üzere Hıristiyan yayılcılığının en verimli zaman dilimi ve tabir yerindeyse Haçlı Seferleri'nin rövanşı gibidir. Batı, bir başka ifadeyle Hıristiyan âlemi sahip olduğu siyasi, askeri, ekonomik üstünlüğün arkasına sığınarak fakir ve maddeten geri kalmış ülkeler ve Müslümanlara karşı psikolojik üstünlüğün verdiği avantajı da kullanarak bazı faaliyetler yürütmektedir. Bu maksatla kurulmuş çok sayıda STK türü yapılanmalar, okullar, yardımlaşma dernekleri, hastaneler ve tarikatlar mevcuttur. Bunlar misyonerlik faaliyetlerini sadece kendi müntesipleri ve mensupları arasında değil özellikle Afrika gibi fakir ülkelerle halkı daha çok Müslüman olan açlık, kıtlık, kuraklık, işsizlik, savaş, eğitimsizlik, doğal felaketler, dışlanmışlık, göç gibi pek çok olumsuz durumlarla baş başa kalmış coğrafyalarda devam ettirmektedirler.

Biz bu çalışmamızda misyonerliğin tanımı ve amaçları, misyonerliğin teolojik, siyasi ve tarihi dayanakları, misyonerliğin metot ve teknikleri, misyonerliğe imkân tanıyan sosyo-kültürel, dinî ve hukuki faktörlere temas edeceğiz. Bununla birlikte Müslüman coğrafya ve Ülkemize yönelik misyonerlik faaliyetlerine değinip, bu akımla mücadele etmede etkili ve yetkililere düşen görevlere yer vereceğiz.

Misyonerlik Hareketlerine Genel Bir Bakış

Misyonerliğin Tanımı ve Gayesi

Latince “mittere” kelimesinden türemiş “göndermek” anlamına gelen bu kavram İngilizce, Almanca ve Fransızca 'da “mission” şeklinde kullanılmaktadır. Misyon sözlükte görev, yetki, gönderme, aracılık etme, vekâlet, bir kimseye bir işi yapması için verilen özel vazife manasına gelir. Misyonerliğin sözlüklerdeki tanımlarından biri, “Kilisenin Hıristiyan olmayanları dine döndürme görevi” şeklindedir.¹ Dolayısıyla bir iş yapmakla görevli ve yetkili kişiye, özel olarak da Hıristiyanlığı yaymayı vazife edinmiş ve bu konuda Kilise tarafından görevlendirilmiş kimselere “misyoner” denir.² Daha özel manasıyla, “Bir dinî teşkilat kurarak, din propagandası yapmak, insanları o dinin müritleri haline getirmek”³ olan misyonerlik daha özellikli bir tanımla, “Hıristiyan olmayan ülkelerde Hıristiyanlığı yayma amacı güden kurumlar” olarak yer almaktadır.⁴ Yine sömürgeci (kolonial) ülkelere gönderilen kilise görevlilerine “misyoner”,

¹ Komisyon, *Neues Deutsches Wörterbuch*, Isernhagen, Hühn-Partner Verlag, s. 350.

² Günay Tümer- Abdurrahman Küçük, *Dinler Tarihi*, Ankara, Ocak Yayınları, 1993, s. 381.

³ Uygur Kocabaşoğlu, *Kendi Belgeleriyle Anadolu'daki Amerikan Misyoner Okulları*, İstanbul, Arba Yayınları, 1989, s. 1.

⁴ Komisyon, *Türkçe Sözlük*, Ankara, 1998, c. II, s. 1571.

gittikleri ülkelere ise “misyon ülkeleri” denilmiştir. Batı teoloji fakültelerinde bu maksatla verilen dersin adı ise “misyoloji” dir. XVI. Yüzyıldan itibaren misyon teriminin daha sistematik bir biçimde kullanılması Cizvit tarikat mensuplarına aittir. Nitekim Cizvitlerin kurucusu Ignatus Loyola (ö.1556) misyonerlik yaptığı gerekçesiyle üç kez hapse mahkûm edilmiş, yine de bu görevden vazgeçmemiştir.⁵

Misyonerliğin gayesi Hıristiyanlığı yaymak, mensuplarını artırmak, kendi dindaşlarını birlik içinde tutabilmek, bu arada Müslüman olanları Hıristiyanlığa kazandırmaktır. Bir diğer gayesi Batı emperyalizminin nüfuz alanını genişletmektir. Nitekim Abdülvahid Yahya adını alan Fransız asıllı ilim adamı Rene Guenon’un (ö.1951) da belirttiği gibi, Kilise kendisinden kopmuş kimselere verecek bir şeyi bulamadığından, maddeten ve kültürel açıdan müstemlekesi olan ülkelere “misyonerler” göndererek kendi etki alanını artırmayı amaçlamaktadır.⁶

Misyonerlikle İlgili Kavramlar

Misyoner kavramı çoğu zaman olumsuz anlamlar çağrıştırdığı için bu işi yapanlar eş anlamlı bazı terimler kullanmakta herhangi bir sakınca görmemişlerdir. Bunlar arasında en dikkat çeken “evanjelizm”, “tanıklık”, (witnessing), “şehitlik” (martyria) ve “beyan” (proclamation) dir. Bununla birlikte Arapçada “müjde” anlamına gelen “tebşir” ve Hıristiyanlaştırma anlamına gelen “tensir” de yer almaktadır. Bu maksada matuf “proselitizm” tabiri ise daha çok insanları Hıristiyanlığa kazandırmak için kişilerin içinde buldukları olumsuz durumları da fırsat bilerek onlara maddî ve manevî şeyler vadetmektir.

Misyonerliğin Teolojik Dayanağı

Doğrusu Hıristiyanlık ve İslam⁷ gibi ilâhî; Maniheizm, Sabiîlik, Zerdüştlük, Hinduizm, Konfüçyanizm, Taoizm, Budizm, Sihizm gibi beşerî dinler; Kalenderî, Vefâî, Ahî ve Fütüvvet gibi İslam tarikatları; Fransisken, Dominiken, Benedikt ve Cizvit gibi Hıristiyan orta çağ tarikatları; Bahâilik, Kadiyânîlik, Ahmediyeye, Tebliğ Cemaati, Yehova Şahitleri, Moonculuk, Mormonlar, Tanrı’nın Çocukları (Childern of God), Sayentoloji Kilisesi, Satanizm, Hümanizm, New Age, Hare Krishna, Sai Baba, Soka Gakkai, Rajneesh, Ananda Marga, Brahma Kumaris, Subud, Reiki, Transandantal Meditasyon gibi farklı dinlere mensup milenyum tarikatlarının en temel

⁵ Ömer Yılmaz, *Alman Mistik Düşüncesi*, İstanbul, İnsan Yayınları, 2011, s. 291.

⁶ Mustafa Tahralı, *Çağ ve Hakikat Rene Guenon’dan Seçme Makaleler ve Yorumlar*, İstanbul, Kubbealtı Yayınları, 2018, s. 310-311.

⁷ Al-i İmrân, 104; Tevbe, 122; Nahl, 125; Mâide, 67; Sebe, 28.

özelliklerinden biri evrensel olmaları veya bu iddia içinde bulunmalarıdır.⁸ Dolayısıyla dinin tebliğci ve temsilcileri insanları dünya ve ahiret kurtuluşuna davet etmeyi en temel vazifeleri saymış ve bu nedenle çeşitli yolculuklar yapmışlardır. İncil'in bu konudaki anahtar kavramı "misyon" dur. Misyon kendi içinde bir davet ve tebliğ anlamı ihtiva etmekte, inananları (misyoner) da bunu kendilerine dinî bir vecibe saymaktadır.⁹

Yukarıda ifade ettiğimiz gibi evrensellik iddiasında bulunan her din doğal olarak yayılmaya muhtaçtır. Bu açıdan konuya yaklaşıldığında yadırganacak bir durum yok denilebilir. Nitekim Kur'ân'da Allah; *"Sizden hayra çağırın, iyiliği emredip kötülüğü nehyeden bir topluluk bulunsun, işte onlar kurtuluşa erenlerdir"*¹⁰ buyurmaktadır. Dinin insanlara tebliği,¹¹ Kur'ân'ın da tüm insanlığa bir mesaj olduğu vurgulanır.¹² Yine Hz. Peygamber'e hitaben; *"Ey Resül! Rabbinden sana indirileni tebliğ et. Eğer bunu yapmazsan O'nun elçiliğini yapmamış olursun"*¹³ buyrulmaktadır. Buna istinaden Hz. Muhammed (a.s)'ın da daha sağlığında İslam'ı gerek Araplara, gerekse diğer milletlere tebliğ etmeye çalışmış ve komşu ülke liderlerine bazı mektuplar göndermiştir. Sahabe ve ondan sonra gelen nesiller de İslam'ı yaymak için büyük bir gayret göstermişlerdir. Anadolu, Rumeli ve Balkanların İslam'a girmesinde tüccarların ve Horasan asıllı Ahmed Yesevî dervişlerinin çok büyük katkı sağladıkları tarihen sabit bir husustur. Hatta bu maksatla sırf bu konunun ele alındığı Ömer Lütfi Barkan tarafından *"İstila Devirlerinin Kolonizatör Türk Dervişleri ve Zaviyeleri"* adıyla yapılmış geniş çaplı bir araştırma mevcuttur.¹⁴

Evrensellik iddiasında bulunan Hıristiyanlık için de durum bundan pek farklı değildir. Kilisenin temel misyonu, alanı, muhatapları ve muhtevası daha baştan İsa Mesih tarafından ilan edilmiştir. Nitekim İsa'nın misyonu *"İsrail evinin kaybolmuş koyunlarını"* kurtarmaktır.¹⁵ Kilisenin kurucusu İsa Mesih'in havarilerine tevdi ettiği en önemli görev, İncil'i bütün milletlere yaymalarıdır. Bu temel görev, dört İncil ve Yeni Ahid'in *"Resullerin İşleri"* bölümünde bazı küçük farklılıklarla birlikte açıkça yer almaktadır.¹⁶

Matta'da; *"İsa yanlarına geldi ve onlara söyleyip dedi: Gökte ve yeryüzünde bütün hâkimiyet bana verildi. İmdi, siz gidip bütün milletleri şakird edin, onları Baba, Oğul ve Kutsal Ruh*

⁸ Batı'da yeni dini akımlar hakkında geniş bilgi için bkz. Ali Köse, *Milenyum Tarikatları*, İstanbul, Timaş Yayınları, 2011.

⁹ Osman Cilacı, *Hıristiyanlık Propagandası ve Misyonerlik Faaliyetleri*, Ankara, DİB Yayınları, 1990, s. 11-12; Mustafa Erdem, *"Millî ve Manevî Bütünlüğümüzü Tehdit Eden Misyonerlik"*, Ankara, *Diyanet Vakıf-Sen Eğitim Yayınları*, 2003, s. 2, 6.

¹⁰ Al-i imrân, 104.

¹¹ Tevbe, 122.

¹² Nisâ, 170, 174.

¹³ Mâide, 67.

¹⁴ Ömer Lütfi Barkan, "Osmanlı İmparatorluğunda Bir İskân ve Kolonizasyon Metodu Olarak Vakıflar ve Tekkeler: İstila Devirlerinin Kolonizatör Türk Dervişleri ve Zaviyeler", İstanbul, *Vakıflar Dergisi*, Cilt II, 1942, s. 279-304.

¹⁵ Matta, 15/24.

¹⁶ Markos 16/15-16; Luka 24/46-48; Yuhanna 17/18, 20/21; Resullerin İşleri 1/8.

adiyla vaftiz eyleyin; size emrettiğim her şeyi tutmalarını onlara öğretin ve işte ben bütün günler, dünyanın sonuna kadar sizinle beraberim"¹⁷ denilmekte, dolayısıyla Kilisenin misyonu bu emirden kaynaklanmaktadır. Bunun üzerine Hıristiyanlığın 33-100 yılları arasını kapsayan havariler döneminde on iki kişi, özelde Filistin, genelde dünyanın diğer bazı bölgelerine dağılmış ve Hz. İsa'nın öğretilerini yaymaya çalışmışlardır. Yine Yeni Ahit'te İsa'nın talebelerine hitaben, "*gidin*" ve "*deyin ki*" diye başlayan bütün sözleri müntesiplerini motive eden argümanların başında gelir. "*Bütün dünyaya gidin, İncili tüm yaratılanlara vaaz edin.*"¹⁸

Misyonerlerin ikinci dayanağı Hıristiyanlık tarihinin en tartışmasız ve en önemli ismi Pavlus'un eylem ve söylemleridir. Aslen Yahudi kökenli olan Pavlus Anadolu'nun önemli merkezlerinde, Makedonya ve Yunanistan'da pek çok kilise açmış ve üç önemli seyahat gerçekleştirmiştir.¹⁹ Bu açıdan kimilerine göre Havari Pavlus bu dinde ilk misyoner olarak kabul edilmektedir. Pavlusla ilgili en önemli kaynak "Resullerin İşleri" ve Yeni Ahitte mevcut mektuplardır. Bunlardan anlaşıldığı kadarıyla Gentile ülkelerinde dini yaymak ve bir cemaat oluşturmak onun başlıca hedefidir. Yeni Ahit yazarlarından Luka da, Hz. İsa'dan hemen sonra çeşitli bölgelerde dini yaymak için yoğun bir faaliyet başlatmıştır.²⁰

Misyonerliğin dini dayanakları arasında hiç şüphesiz bir diğer önemli unsur Katolik Dünyasının merkezi ve lideri papaların söz ve düşünceleridir. Daha yakın denilebilecek bir zamanda 1965 yılında II. Vatikan Konsil kararları içinde yer alan maddelerden biri misyonerliğe vurgudur. Tanrı'nın dünyaya yönelik kurtuluş (Salvation) planında onun vekâletini üstlenen Kilisenin misyonu bedenleşen Oğul'un (İsa Mesih) görevlerini devam ettirmektir.²¹ Dinler arası diyalog bu yönde bir araç kabul edilmiş ve Papa II. Jean Paul 24 Aralık 1999 yılında yayımladığı basında yer alan bir mesajında, "Birinci bin yılda Avrupa, ikinci bin yılda Afrika ve Amerika, üçüncü bin yılda Asya'nın Hıristiyanlaştırılması" nı hedef olarak göstermiştir. Bu bağlamda Asya'ya giden yolun Türkiye üzerinden geçtiği ve bu açıdan misyonerlik merkez üssünün Ülkemiz olduğuna dair izlenimler belleklerdeki yerini muhafaza etmektedir.

Şüphesiz evrensel mesaj taşıyan dinlerin başkasına tebliğini salt misyonerlik faaliyeti bağlamında görmek mümkün değildir. Ancak konumuz tebliğ ile misyonerliği karşılaştırmak olmadığından şimdilik bundan sarf-ı nazar etmek istiyoruz. Tebliğde paylaşma ve zorlama yok ve tebliğ ahlakî bir muhtevaya sahipken, misyonerlikte durum bunun tam aksidir. Çünkü misyonerlik sıradan ve masum bir irşat ve tebliğ faaliyeti değil, hileli metotlarla, daha sistematik, belli araçlarla Hıristiyanlık değerlerini "öteki"lere dikte etmeye yönelik bir Hıristiyanlaştırma faaliyetidir. Nitekim bir Türk ilim adamı, misyonerlerin salt tebliğ yapmadıklarını ve bu konuda

¹⁷ Matta 28/18-20.

¹⁸ Markos 16/15; Ayrıca bkz. Resullerin İşleri 1; Vahiy, 7/ 9; Çıkış 19/6; 1 Krallar 8/43.

¹⁹ Şinasi Gündüz, "Misyonerlik", *DİA*, İstanbul, c. XXX, s. 194.

²⁰ Resullerin İşleri 10, 11/19-22

²¹ Şinasi Gündüz, *Misyonerlik*, Ankara, DİB Yayınları, 2005, s. 11.

samimi olmadıklarını söyleyerek, eğer samimi olsalardı Batıda Hıristiyan oldukları halde inancını kaybetmiş milyonlarca insan dururken ve gayretlerine onlara teksif etmeleri gerekirken, dini tebliğde önceliği dünyanın en ücra ülkelerindeki Müslüman gençlere yöneltmektedirler²² şeklinde betimlemektedir.

Misyon faaliyeti günümüz Hıristiyanlığının da kurucusu sayılan Pavlus ile başlamış o, bu dini yaymada putperestleri Hıristiyanlaştırmak için büyük gayret sarf etmiştir. Pavlus bunu yaparken, karşılaştığı toplumların değerlerine uygun hareket ederek onlara “sevgi” ile yaklaşmıştır. Bu durum daha sonraki misyonerler için de bir örnek teşkil etmiştir.²³ Nitekim Matta İncili’nde Pavlus, “Ne yapıp edip insanların kazanılması”nı istemektedir.²⁴ Üstelik gerek tarihte gerekse günümüzde görüldüğü haliyle kaba kuvvet ve güç kullanmak da dâhil olmak üzere Hıristiyanlaştırmaya giden her yol mubah sayılmaktadır.

Misyonerliğin Tarihi Arka Planı

Hıristiyanlık tarihinde IX. yüzyıldan itibaren İngiliz misyonerleri Avrupa’nın kuzey ve batısında, İstanbul Rum Kilisesi ise Rusya ve Doğu Avrupa’da bu dini yaymaya çalışmıştır. MS. 950-1350 yılları arasında Avrupa ve Rusya’nın hemen hemen tamamı Hıristiyanlaştırılmıştır. Hıristiyanlık Roma İmparatorluğu’nun resmi dini olarak kabul edilince bütün Grekler, Latinler, Franklar, Cermenler, Anglosaksonlar bu dine girmişlerdir.²⁵

Misyonerliğin başlamasında her ne kadar yukarıda değindiğimiz dinî referanslar etkin olsa da, başarılmasında siyasal desteklerin büyük bir rolünün bulunduğunu söylememiz gerekir. Bu noktada misyonerlere dönemin imparatorları çok büyük maddî destek sağlamışlardır. Ortaçağda misyonerlik resmi din söylemiyle adeta özdeşleşen siyasal iktidarların kendi kültürel ve politik etki alanlarını genişletme çabası olarak tezahür etmiştir.²⁶ Örneğin Saksonların Hıristiyanlaştırılmasında IX. Yüzyılda Charlamagne’nin büyük bir katkısı dikkat çekmektedir. Misyonerlere sadece kendi dindaşları olan imparatorlar değil, başka din mensubu siyasîler de destek vermişlerdir. Örneğin Moğol idarecilerinin katkılarıyla Nestûrî ve Fransisken misyonerler faaliyetlerini çok rahat sürdürebilmişlerdir. XVI. Yüzyılda Hindistan’da “Dîn-i İlâhî” adında senkretik bir din oluşturmaya çalışan Ekber Şah’ın (ö.1605) davetiyle Cizvit misyonerleri o bölgede çok rahat misyonerlik faaliyetlerinde bulunmuşlardır.²⁷

²² Mehmet Erdoğan, “Diyaret İşleri Başkan Yardımcısı Doç. Dr. Mehmet Görmez İle Dünyada ve Türkiye’de Misyonerlik Faaliyetleri Üzerine”, *Diyaret Aylık Dergi*, Ankara, Sayı 170, Şubat 2005, s. 35.

²³ Enver Osman Kaan, *Geçmişten Günümüze Dinler ve Mezhepler*, İstanbul, Rağbet Yayınları, 2010, s.129.

²⁴ Matta 28/19-20.

²⁵ Süleyman Kocabaş, *Misyonerlik ve Misyonerler*, İstanbul, Vatan Yayınları, 2002, s. 22.

²⁶ Gündüz, *agm.*, s. 195.

²⁷ Gündüz, *age.*, s. 52-53.

XVI. yüzyıl ortalarında Martin Luther (ö.1546), John Kalvin (ö.1564) ve Zwingli (ö. 1531) ile Protestanlık zuhur etmiş, zamanla Almanya, İsviçre, Danimarka, Amerika ve Rusya'da binden fazla teşkilat kurulmuştur. Hıristiyanlıkta misyonerliğin motor gücü daima Protestanlar olmuştur. XIX. Yüzyılda Protestanlar marifetiyle misyonerlik çok büyük bir ivme kazanmış başta Almanya, Fransa, Belçika gibi Batı Avrupa ülkelerinde çağdaş imkân ve yöntemlerle donatılmış misyonerlik enstitüleri açılmıştır.

1646 yılında İngiliz Parlamentosu Hıristiyanlığın neşri için bir cemiyet tesis etmiş ve politik destekte bulunmuştur. 1662 yılında Vatikan'da Papalık bünyesinde bir Propaganda Bakanlığı kurulmuştur. Bu teşkilat, Paris'te misyoner papaz okulu açmış, daha sonraları bunlara yenileri eklenmiştir. XVII. Yüzyılda misyonerlik faaliyeti bakımından İngiltere en öndedir. Örneğin Yemen'deki misyonerlik faaliyeti tamamen Londra Protestan merkezlidir.²⁸ Misyonerlikte İngilizlerden sonra Fransız Katolikleri dikkat çeker. 1820'den sonra bu defa sahada Amerikan misyonerleri yer almıştır.

Misyonerliğin gelişmesinde ve yaygınlaşmasında siyasiler yanında Hıristiyan manastır ve tarikatlarının yadsınamaz payı bulunmaktadır. Keşişler kurdukları manastırlar sayesinde yöre halkıyla kaynaşmış ve dini yayma faaliyetine girişmişlerdir. Bu cümleden hareketle XIII. Yüzyılda Assisili Aziz Francis (ö.1226) tarafından kurulan Fransisken tarikatı, Aziz Dominik (ö.) adına kurulan Dominiken tarikatı, XVI. Yüzyıldan sonra Cizvit tarikatı, daha sonraları Agustinler ve Mesih Dervişleri (Wanderers of Christ) bu anlamda akla gelen misyoner amaçlı tarikatlardan bazılarıdır.

Misyonerliğin tarihi arka planında isimleri zikre değer bir diğer grup "Şarkiyatçılık" ilmiyle iştigal eden ilim adamlarıdır. Bu tespit kendisi de bir Hıristiyan olan Filistin kökenli Edward Said'in (ö.2003) oryantalizm tanımına uygun düşmektedir. Said oryantalizmi Batı dışındaki toplumların öğrenilmesi, yönlendirilmesi ve sonunda kullanılması için sarf edilen gayretlerini bütünü olarak tanımlamaktadır.²⁹ Kısaca Müslümanları yaptıkları ve yazdıklarıyla tanıma faaliyeti anlamına gelebilecek "Oryantalizm" cümlesinden bu tür çalışmaların da misyonerlik faaliyetleri için bir altyapı oluşturduğuna inanılmaktadır.³⁰ Nitekim Cemil Meriç de oryantalizmi "sömürgeciliğin keşif kolu" olarak betimlemiş ve oryantalizmin XVIII ve XIX. Yüzyılda misyonerlikle aralarında kuvvetli bir bağın bulunduğuna inanmıştır. Her ne kadar bu işle iştigal edenler kendilerinin Doğunun ilmiyle uğraştıklarını iddia edip, başkaca bir amaçlarının bulunmadığını söyleseler de, önemli bir kısmı devlette en üst düzeyde görev almış

²⁸ İ. Süreyya Sırma, *Sömürü Ajanı İngiliz Misyonerleri*, İstanbul, Beyan Yayınları, 1983, s. 18.

²⁹ Edward Said, *Oryantalizm*, çev. S. Ayaz, İstanbul, Pınar Yayınları, 1999, s. 10.

³⁰ Cilacı, *age*, 20-23.

ve idarecilere danışmanlık yapmışlardır.³¹ Bu bağlamda XIX. Yüzyılda Kafkasya'da on yıl kadar misyonerlik yapan, Sultan Abdülaziz ile görüşme imkanı bulan Karl Gottlieb Pfander'in (ö. 1865) başta *Mizânü'l-Hak* adlı eseri olmak üzere çok sayıda İslam karşıtı polemik içeren kitaplar yazılmış, bu kitaplar misyonerlerce çeşitli dillere çevrilmiş ve yaygınlaştırılmıştır. Rahmetullah el-Hindî (ö. 1891) ise adı geçen esere reddiye sadedinde oldukça hacimli *İzhâru'l-Hak* adlı bir kitap kaleme almak zorunda kalmıştır.³²

Misyonerliğin başarısında en önemli motive güç ise mensuplarının "şehitlik" anlayışıdır. İsa Mesih'in insanlığın kurtuluşu ermesi için canını çarmıhta feda etmesi, Aziz Boniface'nin (680-754) bu uğurda öldürülmesi ve diğer bazı şövalyeler onlar için örnek alınacak ilham kaynağı kimselerdir.

Misyonerliğin tarihi arka planı noktasında XVIII ve XIX. Yüzyıla gelindiğinde ciddi bir evrilme söz konusudur. Bu asırlarda daha sistematik misyoner teşkilatları kurulmuştur. Baptistler (1792) ve Anglikanlar (1799) bunların öncüleri sayılır. Yine bu yeni tip misyonerler sadece dinsel öğretileri yayan vaizler değil, eğitim ve sağlık görevlileri, sosyal hizmet uzmanları adı altında faaliyet sürdürmüşlerdir. Farklı coğrafyalarda açılan okulların bir kısmı da bu maksada yönelik çalışmaların odağı haline gelmiştir.

Misyonerliğe İmkân Taniyan Faktörler

Her şeyden önce bilinmesi gereken en önemli husus dinin fitrî bir olgu ve boşluk kabul etmediğidir. Belirli nedenlerle meydana getirilen boşluk meşrû yollardan telâfi edilmediği takdirde, birileri bunu kendi amaçları doğrultusunda dolduracaktır. Kanaatimizce misyonerlerin muhatap gördüğü insan topluluklarındaki istismar edilebilecek hususlar, boşluklar ve ona imkân taniyan gerekçeler ortadan kaldırılmadığı sürece misyonerlikle mücadelede istenilen verim elde edilemeyecektir. Bu faktörlerden bazıları ya doğrudan veya dolaylı mağdur olan taraftan, bazıları ise misyonerliğin kendi doğasından kaynaklanmaktadır. Bunları alt başlıklar halinde şu şekilde özetlemek mümkündür:

Din ve Vicdan Özgürlüğü

Genel kabul gören demokratik anlayışlarda insan hak ve hürriyetlerinin değişmez parametrelerinden biri din ve vicdan hürriyetidir. Her ne kadar istismar edilse de üzerinde konuştuğumuz misyonerliğin bir boyutu da "Din ve Vicdan Özgürlüğü" bağlamında ele

³¹ Ahmet Kavas, "Geçmişten Günümüze Fransız Şarkiyatçılığı ve Kurumları", *Oryantalizmi Yeniden Okumak Batı'da İslam Çalışmaları Sempozyumu*, Ankara, DİB Yayınları, 2003, s. 109-110.

³² Ömer Faruk Harman, "Takdim", *İzhâru'l-hakk*, ter. A. Namlı, İstanbul, İSAM Yayınları, 2012, s. 15-21.

alınmakta, dolayısıyla konu insan hakları cümlesinden hukuki bir anlam taşımaktadır. Nitekim yürürlüğe giren Avrupa Anayasası'nın "Özgürlükler" başlığı altındaki ikinci bölümün onuncu maddesi, "Din ya da inanç değiştirme Özgürlüğü" nden, yine Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 9/1. maddesi "Din değiştirme hakkı" ndan bahsetmektedir.

Ancak neyin nereye kadar din ve vicdan özgürlüğü sayılacağı tartışmalıdır. Örneğin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Yunanistandaki bir hadiseye istinaden din ve vicdan özgürlüğü bağlamında davet yaptığını iddia eden kimseleri *proselitizm*³³ yapmakla itham etmiş ve bu kimseleri suçlu bulmuştur.³⁴ AİHM bir taraftan din değiştirmeye davet etmeyi suç sayıp mahkûm ederken, diğer taraftan bu konuda oldukça net bazı ölçütler ortaya koymuştur. Buna göre; "Bir mezhebe yeni üyeler kazanmak için mal ya da toplumsal avantajlar önermek ya da ihtiyaç içerisindeki insanlar üzerinde yolsuz bir baskı uygulamak... ya da şiddet kullanmak ya da beyin yıkamak gibi yolsuz araçlara başvurulmadıkça din değiştirmeye davet etmenin düşünce vicdan ve din hürriyeti kapsamında yer alacağı" görüşüne yer vermiştir.³⁵

Ekonomik İstismar

Misyonerler, insanların içinde buldukları çeşitli sıkıntıları istismar ederek buradan getirim sağlama peşindedirler. Bu istismarların başında ekonomik durum gelir. İstismar pek tabii sadece ekonomik durumla sınırlı değildir. Örneğin misyonerler 11 Eylül saldırıları sonrasında İslam'a yönelik dünya çapında oluşturulan ideolojik kampanyadan istifade ederek kendilerine yeni bir fırsat yakalamışlardır. Keza Saddam Hüseyin, Muammer el-Kaddafi, Usame bin Laden, el- Kaide, Taliban, en-Nusra, Boko Haram, Daeş vb. şahıs ve örgütleri istismar ederek oluşturulan olumsuz Müslüman imajının avantajlarından da yararlanarak adı geçen ülkeler başta olmak üzere dünyanın pek çok yerinde yoğun bir misyoner faaliyeti ve İslam'ı karalama kampanyası içine girmişlerdir. Deprem, tsunami, açlık, iç savaş, istilalar, sürgünler, ilticalar, göçler, doğal felaketler ve siyasi kargaşalıklar misyonerler için çok elverişli bir ortam meydana getirmektedir. Bunları fırsat bilerek ihtiyaç içinde bulunan topluluklara insani yardım adı altında yapılan faaliyetler de ekonomik istismar cümlesinden sayılabilir.

³³ *Proselitizm*: İhtida hareketi, bir dinden diğerine geçme hareketi, (Bkz. Şinasi Gündüz, *Din ve İnanç Sözlüğü*, Ankara, Vadi Yayınları, 1998, s. 312; Bir dinden diğer dine girme hareketinin genel adıdır. Bu terim daha çok başka dinlerden İslam'a girme demek olan ihtida karşılığında kullanılmaktadır. (Bkz. Osman Cilacı, *Dinler ve İnançlar Terminolojisi*, İstanbul, Damla Yayınları, 2001, s. 294.) Ancak her iki tarifte Proselitizm'in gönüllülük esasına dayalı din değiştirmek gibi yorumlandığı görülmektedir. Her ne kadar proselitizm bu manaları içine alsada, insanların bilgisizliğinden ve ekonomik sıkıntılarından faydalanmak suretiyle din değiştirmeleri karşılığında iş vaat etmek, hediye ve para verme gibi yöntemlerle bir kişinin ya da teşkilatın dinini yayma gayreti olarak yorumlanması da anlaşılmalıdır.

³⁴ Kokkinakis judgment of 25 May 1993, Series A no.260-A,p.17,para.31-1(Erişim Tarihi:10 Aralık 2005)

³⁵ Bkz. <http://www.hristiyan.net/resmibelgeler/protestanlarraporu.htm>, (Erişim Tarihi: 05 Ocak 2005)

Yapılan alan araştırmalarında misyonerlerin özellikle ekonomik açıdan fakir olan bölgelerde daha rahat hareket ettikleri, bir takım iş vaadi ile insanları kandırıp, hatta din değiştirme mukabili o kimselere para ve hediyeler verdikleri belirtilmektedir.

Kültürel Değişim

Misyonerliğe imkân tanıyan şartlar arasında ekonomik boyut kadar önemli bir diğer boyut toplumdaki sosyo-kültürel değişimdir. Nitekim bu konuda Ali Köse'nin tespiti dikkate değerdir: "Din değiştirme olayı sadece ve sadece teolojik bir tercihte bulunma eylemi değildir. Dolayısıyla, burada hemen söyleyebilirim ki, Türkiye'de Hristiyanlığı seçen bir genç aslında 'Hristiyan olmayı' değil, 'Batılı olmayı' tercih etmektedir. Bu iddiamı şu örneklerle somutlaştırabilirim: Eğer Türkiye'de misyonerlik faaliyetlerini sürdürenler Kenya'lı Hristiyanlar olsaydı, bizim gençlerimiz dönüp bakmayacaklardı bile 'bu adamlar ne satıyorlar?' diye. Kanaatimce olay teolojik olmaktan çok sosyo-kültürel bir boyut arz etmektedir."³⁶

İnsanlar bilinçli ya da bilinçsiz bir değer kaybına uğratılmakta, bu arada bireylerin dinlerini değiştirmeleri sanki doğal bir olaymış gibi algılanabilmektedir. Hlbuki Türkiye gibi ülkeler dinî kimliği ile millî kimliğini birleştirdikleri takdirde başarılı olmaktadır. Hatta yerinde veya değil bu durum bir kısım siyasi mahfilleri de derinden etkilemiş ki, "Din elden gidiyor!" feryatları yükselmiştir.³⁷

Bilgisizlik

Misyonerlerin belirli yöre ve insan kitlelerindeki dini bilgisizlikten istifade etmek suretiyle, üstelik sret-i haktan görünerek çalıştıkları bir vkıadır. Kendi dinini bilmeyen insanlar başkasının ağına çok çabuk düşmektedir. Bununla beraber misyonerlerin kendi söylemlerine İslam ve Kur'ân'dan delil getirmeleri ve sözümona kutsal değerlerimizle çatışmayan bir anlayışı deklere etmeleri dinleri hakkında bilgisiz insanların çabucak kanmasına neden olmaktadır. Keza İslam ve İslm değerlerle ilgili şüpheler uyandırmak suretiyle bu tip fertleri kendi kimlik ve değerlerine yabancılaştırma ameliyesi uygulamaktadırlar.

³⁶Muhsin şener, "Din Elden Gidiyor mu?", <http://www.muhsinsener.name.tr/87/din-elden-gidiyor-mu/> (Erişim Tarihi: 01 Nisan 2018)

³⁷ Bkz. Raşsan Ecevit, "Din Elden Gidiyor", 03 Ocak 2005, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/rahsan-ecevit-din-elden-gidiyor-285758> (Erişim Tarihi:16 Ekim 2018)

Ulaşım ve İletişim Olanakları

Misyonerliğe olanak sağlayan bir diğer faktör küreselleşmedir. Dünya adeta global bir köy haline gelmiş, iletişim ve ulaşım imkânları alabildiğine gelişmiş, kapalı toplum tarifi neredeyse tarihe karışmıştır. İnsanlar gittikleri yerde sanat, spor, eğitim, ticaret, evlilik gibi değişik nedenlerle farklı din ve kültür sahipleriyle bir arada yaşamaya mecbur edilmiştir.

İbadet anlamında dahi olsa icra edilen bir faaliyet sadece o yer ve inananları ile sınırlı kalmıyor, ilgi duyan herkes şöyle ya da böyle müdahil olma ihtiyacı hissediyor. Nitekim Müslümanların kurbanlarını narkoz vermeden kesmeleri karşısında, Batılı hayvan sever derneklerin çok büyük tepki gösterdiklerini biliyoruz.

Teknolojinin getirdiği yeni imkânlar ve sınır tanımayan internet ortamını da bu cümleden görmek mümkündür. Misyoner gruplar sanal âlemde dua seansları düzenlenmekte, ruhi ihtiyaç ve bunalımlar karşısında öğütler vermektedir.

Mütekâbiliyet Esası

Milyonlarca Müslüman'ın özellikle Türk kökenli vatandaşların dinî ihtiyaçlarını karşılamak maksadıyla Batı Avrupa ülkeleri başta olmak üzere dünyanın pek çok yerinde cami açtıkları bilinmektedir. Bu camilerde görev yapmak üzere sayıları binleri aşan oranda Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından resmî görevli gönderilmektedir. O nedenle kimi mahfillerce mütekâbiliyet esası dile getirilmektedir. Nitekim basınımızda buna benzer sözler yer almış, mütekâbiliyet (karşılıklılık) ilkesini gözetmek şartıyla, kiliselerin açılabilceği ve İncilin dağıtılabilceği vurgulanmıştır.³⁸ Ancak bu talebi masumane görmek doğru olmasa gerektir. Ya da bunu İslam ile kıyaslayıp Batı'da Müslümanların cami açmasıyla kıyaslamak uygun değildir. Çünkü Batı'da mevcut belirli Müslüman bir kitle mabet ihtiyacını telafi etme niyetindedir. Ancak misyonerlik bundan farklıdır. Doğrusu mülkî ve idari amirlerin belli oranda Hıristiyanların yaşadığı ve ihtiyaç duyduğu yerde Kilise açmalarına müsaade ettikleri bilinmektedir. Alanya bölgesinde çok sayıda Alman'ın ikamet ettiği dikkate alındığında bunu tespit etmek mümkündür. O halde asıl problem inananlarının ibadet mahalli bulma zorluğundan değil, hiç cemaati olmayan bir yerde önce Kilise açıp daha sonra cemaat toplamaktan kaynaklanmaktadır.

³⁸ Bkz. Hasan Celal Güzel, "Uzay Tarikatı ve Medya", 12 Ocak 2005, http://www.hcguzel.net/12_01_2005.htm. B. Tercüman Gazetesi, (Erişim Tarihi: 12 Ocak 2005)

Mutluluk Vaadi

İnsanlar doğal olarak dünyada yaşanan kargaşa, kavga, koşuşturma ve yalancılık ortamından uzak kalmayı, buna karşın huzur, güven, kardeşlik ve barış içinde yaşamayı arzulamaktadır. Mutluluğun artık para ve makam gibi dünyevî, güç ve güzellik gibi fizikî, hatta ilim ve sanat gibi kesbî araçlarla mümkün olmadığını anlayan insanlık, bunlara alternatif yollar üretmekte, huzur ve mutluluğun iç âlem ve ruhî boyutla ilintili olduğunu idrak ederek bir takım oluşumlara meyletmektedir. Ülkemiz, son yıllarda daha çok Batı ve Uzakdoğu merkezli mutluluk vaadi iddiasıyla ortaya çıkan ve pek çok kimsenin manasını dahi bilmediği bir takım mistik grupların faaliyetlerine sahne olmaktadır.

O halde; İnsanlığın Evrensel Kardeşliği, Mistik Gurup, NLP, Herry Potter, Yoga, Meditasyon, Yüksek Bilinç, Satanizm, İnsan Potansiyeli, Biyo-Enerji, Ezoterizm, Uzaylılar, Rael tarikatı, Ruh Çağırma, Ufoculuk, Sosyete Dini gibi pek çok oluşumu bu kategoride incelemek mümkündür.

Misyonerlerin Çalışma Esasları/Taktik ve Yöntemleri

Organize olmuş bir hareket amaçlarına ulaşmak için çok fazla yol ve yöntem kullanmaktadır. Bunların bazıları aleni bazıları ise gizlilik taşımaktadır. Aleni taktikler arasında “inancı açıklama” yani bilgiyi sözlü aktarmadır. Bir diğer açık metot “şehadet” adını taşımaktadır. Bu, dinin mesajını fiilen, yaşayarak çevresindekileri etkilemek, iyi ve barışçıl bir Hıristiyan imajı oluşturmayı esas almaktır. Bu arada İsa Mesih’in hayatından kesitler sunularak onun çarmıha gerilmesi, kurtarıcı ve sevgi peygamberi olması, yeryüzüne tekrar inmesi, İsa Mesih’in gizemli yönlerinin dile getirilmesiyle alenî propaganda yapılmaktadır.

Ete-kemiğe bürünmüş İsa Mesih’in belirli bir toplumun (Yahudi) içerisinde o toplumun mevcut ve geleneksel değer yargılarıyla çatışmayan “kültüre uyarlama” (inkültürasyon) adı verilen bir teknik ve taktik ise misyonerlerin dolaylı metotları arasında yer almaktadır. Bu cümleden olmak üzere misyonerlerin dolaylı taktikleri arasında dinler arası diyalog, yabancı dil öğretimi, çeşitli yardım kuruluşları marifetiyle destek programlarını saymak mümkündür.

Misyonerler sadece burada bahsi geçen metotlarla yetinmezler. Hedeflerine ulaşmak amacıyla insanlara ve yaşadıkları yerin özelliklerine göre çeşitli taktikler geliştirirler. Bu taktikler Hıristiyanlığın bir kültür değil bir “kült” olduğu, dolayısıyla tüm dünyadaki yerel gelenek ve âdetlere uyarlanabileceği esasına dayanır. Bu nedenle de Müslümanlara özgü bir din

dili ve terminolojiyi kullanmakta herhangi bir beis görmezler. Sözde her dinde yer alan en iyi yönleri üste çıkarıp senkretik bir din anlayışının da propagandasını yaparlar.

Kısaca yukarıda değindiğimiz dinler arası diyalog da onlar için bu yolda kullanılan araç ve taktiklerden biridir. Zira onların diyalogdan anladıkları kendilerini anlatmak, İslam'la ilgili düşüncelerini yinelemek ve Müslümanları açıkça Hıristiyanlığa davet etmektir. Hıristiyan dini liderlere göre diyalogda asıl olan tartışma değil, kurtarmadır.³⁹ Nitekim müteveffa Papa II. Jean Paul 1991 yılında yayımladığı “Kurtarıcı Misyon” adlı genelgesinde, dinler arası diyalogdan asıl maksadın, bütün insanları Kiliseye döndürme amaçlı misyonun bir parçası olduğunu, bu misyonun aslında Mesih ve İncil'i bilmeyen diğer din mensuplarına yönelik bulunduğunu ifade etmekten çekinmemiştir.⁴⁰

Misyonerlerin çalışma taktiklerinden biri hatta en önemlisi geleneksel değer ve inançlarına sıkı sıkıya bağlı Müslümanlar arasındaki mezhep ihtilafını körüklemek, müstehcen filmlerle ahlaki zayıf düşürmek, aile duygularını yok etmek, tembelliği teşvik, ırkçı ve milliyetçi duygularını kamçulamaktır.⁴¹

Misyonerler için Müslüman tarikat ve tasavvuf anlayışı, ya da modern cemaatler belli başlı sorunsal bir alanı oluşturur. Nitekim bu maksatla yapılan bir kongrede; İslam dünyasındaki tasavvuf ve tarikat anlayışı, bu anlayışlara olan bağlılık üzerinde durulmuş ve tartışılmış; bu tarikatların şeyhlerini veya ileri gelen müritlerini kandırmak, kendilerine “alet etmek” onları yanıltmak ve bu gayeye ulaşabilmek için eleman yetiştirip bu teşkilatlara sokmak suretiyle Müslümanları ikna edebilecekleri kararına varmışlardır.⁴² Şüphesiz sahih dini inanç etrafında görev yapanları istisna etmek kaydıyla, son birkaç yıl içinde Ülkemizde gün yüzüne çıkan sözüm ona bu tür yapılanmalar bahsi geçen kararların meyvesi olarak görülebilir.

Belli teknik ve taktikle işe başlayan misyonerler faaliyete geçecekleri yeri önceden tespit ve tayin eder, daha sonra orada bir teşkilat kurarlar. Bu teşkilatı o bölgeye göre yetiştirilmiş elemanlar marifetiyle idare etmeye çalışırlar. Kitab-ı Mukaddes, dinî kitap, broşür ve dergileri o ülkenin dilinde neşreder ve dağıtırlar. Çeşitli telkinler, maddî ve manevî yardımlarla Hıristiyanlığı sevdirmek isterler. Müslüman ülkelerden geri kalmış olanların geri kalmışlıklarını istismar eder ve bunu İslam'a bağlayarak mensuplarını dinlerinden soğutmaya amaçlarlar. Dini kuruluşları vasıtasıyla kendi dinlerini üstün göstermek, diğer dinlerin kutsal kitaplarında çelişki

³⁹ Gündüz, *agm.*, s. 198.

⁴⁰ Abdurrahman Küçük, “AB Sürecinde Dinlerarası Diyalogun Yeri ve Önemi”, *Uluslararası AB Şurası*, 3-7 Mayıs 2000, Ankara, DİB Yayınları, Cilt II, 2000, s. 477-478; Mahmut Aydın, *Dinlerarası Diyalog Mahiyet, İlkeler ve Tartışmalar*, İstanbul, Pınar Yayınları, 2008, s. 91-92..

⁴¹ Hampher, *İslam'ı Nasıl Yok Edelim, Bir İngiliz Ajanının Hatıraları*, çev. N. Göktaş, İstanbul, Nehir Yayınları, 1991, s. 75-97.

⁴² G. Tümer- A. Küçük, *age.*, s. 413; Kaan, *age.*, s. 129-130.

zannettikleri hususları öne çıkararak, dini bilgileri yeterli şekilde kavrayamamış insanları tespit edip onları kendi dinlerine çekmeye gayret ederler.

Misyonerlik faaliyetlerinde kitap-dergi yayımı, postayla broşür gönderme, masa ve duvar takvimi, İncil dağıtma, Hıristiyan propagandasına matuf TV ve radyo kanalları kurma ve kullanma, internet, sinema film sektörü, gezi ve eğlence tertiplenmesi sıkça başvurulan yöntem ve çalışma araçlarından bazılarıdır. Örneğin bundan yaklaşık yirmi beş yıl önce yayımlanan bir kitapta, Vatikan Radyosu otuz üç dilde yüz ülkeye haftada 225 saat yayım yapmış ve seksen milyon dinleyici kitlesine hitap etmiştir.⁴³ Misyonerlik teşkilatları en lüks binaları kiralarlar ve bu işle uğraşanlara bol para verirler.⁴⁴ Bu tür insanlar beşerî ilişkilerde oldukça mahir, şık giyinmeyi sever, nezaketli bir dil kullanmayı ve sabırlı davranmayı da iyi bilirler.

Müslümanlara ve Ülkemize Yönelik Misyonerlik Faaliyetleri

Hıristiyanların Müslümanlarla karşılaşma süreç ve serüveni genelde üç aşamada ele alınmaktadır. İslam nokta-i nazarından Hıristiyanlarla karşılaşma daha Hz. Peygamber'in hayatında iken vuku bulmuştur. Onun Mekke ve Medine'de az da olsa yaşayan Yahudi ve Hıristiyanlarla komşuluk yaptığı, Habeş Kralı Hıristiyan Necâşi'den övgüyle bahsettiği bilinmektedir.⁴⁵ İlk Raşit Halifeler döneminde Suriye, Mısır, İran ve Anadolu Müslümanların fethiyle tanışmıştır. Yine Hıristiyanlığın kadim merkezleri Kudüs, İskenderiye, Antakya İslam egemenliğine girmiştir.⁴⁶ Emevî ve Abbasî dönemleri de bundan farklı değildir. Keza Memlükler, Fâtımiler, Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde farklı din ve mezhebe mensup insanlar bir arada yaşamışlardır.

İslam ve Batı arasındaki bir diğer önemli buluşma Endülüs İslam tecrübesidir. 711-1492 yılları arasında Güney Avrupa ve Sicilya adasında köklü bir İslam kültürü vücut bulmuş ve bu dönem İslam ile Batı arasındaki ilişkinin çatışma ve savaş merkezli olmadığını göstermiştir.⁴⁷

"Haçlı Seferleri" adı verilen ve Doğu'ya bir dizi akını içeren süreç ise hayli sıkıntılı geçmiştir. Zira 1096-1272 tarihleri arasında Avrupalı Katolik Hıristiyanların Papanın talebi ve çeşitli vaatleri üzerine genellikle Müslümanların elindeki Ortadoğu toprakları üzerinde askeri ve siyasi kontrol kurmak için tertiplemediği bu seferlerde çok sayıda Müslüman katledilmiştir. Bu seferlerin bazılarında tarikat mensupları da yer almıştır. XII. Yüzyılın iki önemli Hıristiyan düşünürü ve din adamı Aziz Bernard ve Raymond Lull (ö. 1315), Müslümanların sadece kılıç zoruyla değil, aynı zamanda ikna yoluyla Hıristiyanlaşmasını öngörmüştür. Bernhard

⁴³ Horst Hermann, *Johannes Paul II, Beim Wort Genommen*, München, Goldmann Verlag, 1995, s. 26.

⁴⁴ Sırma, *age.*, s. 85.

⁴⁵ Muhammed Hamidullah, *İslam Peygamberi*, terc. S. Tuğ, İstanbul, 1980, c. I, s. 323-425.

⁴⁶ Adel Theodor Khoury, *Der İslam und die Westlichen Welt*, Darmstadt, Primar Verlag, 2001, s. 157, 161.

⁴⁷ İbrahim Kalın, *İslam ve Batı*, İstanbul, İSAM Yayınları, 2008, s. 77

Müslümanlar arasında misyonerliğin azlığından şikâyet etmiş,⁴⁸ Lull ise Kuzey Afrika'ya gerçekleştirdiği dördüncü misyon seyahatinde iken ölmüştür. Yine insanlara Hıristiyanlığın basit bir dille sunulduğu takdirde kabul göreceğine inanan Assisili Francis, 1212 yılında Fas'a; 1214 yılında İspanya'ya seyahatler düzenlemiştir. Aynı şahıs 1219 yılında V. Haçlı ordusuyla birlikte Mısır'a gitmiş Sultan el-Kâmil ile görüşerek onu kendi dinine davet etmiştir. Fransiskenler 1233 yılında Konya'ya gelip devrin Müslüman hükümdarı Alaeddin Keykubat ile de temasa geçmiştir.⁴⁹

Hıristiyanların Müslümanlarla karşılaşmalarının üçüncü aşamasını sömürgecilik ve oryantalist faaliyetler oluşturmuştur. Karşılıklı ilişkilerin ilki çatışmalar ve sömürge, sonrakiler ise kısmen tanıma/tanışma zemini üzere oturmuştur. Bu cümleden olmak üzere sömürgecilik (kolonial) safhasında binlerce misyoner bu ülkelere gitmiştir. Başta Hindistan ve Orta Doğu olmak üzere, diğer İslam ülkelerinde İngiliz ve Amerikan misyonerleri etkin çalışmalar sürdürmüştür.⁵⁰ Suriye, Ürdün, Mısır, Cezayir, Tunus, Fas, Endonezya gibi ülkeler, Afrika kıtası bu aşamada sıkı bir misyonerlik taarruzuna muhatap kalmıştır.

Son yüzyılda İslam ülkelerine yönelik misyoner faaliyetlerinde ise gözle görülür bir artış söz konusudur. Örneğin bir fikir vermesi açısından 1979 yılında Cezayir'de Hristiyan sayısı 1200 kadar iken, 1999 yılında bu sayı 12.000'e ulaşmıştır. Türkiye'de de 1500 kadar Evanjelik Hristiyan olduğu söylenir.⁵¹

Masum din tebliği altında gittikleri coğrafyayı sömüren misyonerlerin bu ironik durumunu Kenya'nın ilk Başbakanı Jomo Kenyatta'nın (1889-1978) şu sözü net biçimde açıklamaktadır: *"Misyonerler topraklarımıza geldiler. Bize dua etmesini öğrettiler. Gözlerimizi kapadık ve dua etmesini öğrendik. Gözlerimizi açtığımızda Hristiyanlık dini bizim, topraklarımız da onların olmuştur!"*⁵² Hindistan'lı Hristiyan entelektüel Samuel Rayan da kendi dindaşlarını; *"Emperyalist misyon politikaları, İsa Mesih'i dünyayı fethetme çıkan yeni bir dînî Julius Sezar"* olarak tasvir etmektedir.⁵³

İslam ülkelerine yönelik misyoner faaliyetlerinin en gözde alanlarından biri üzerinde yaşadığımız Anadolu coğrafyasıdır. Daha önce kısmen değinildiği gibi Asya'nın Hıristiyanlaştırılması politikasında Ülkemiz merkez üssü kabul edilmiştir. Ancak Türkler açısından misyonerliğin tarihi oldukça eskiye dayanmaktadır. Türkler Ortaçağda misyonerler ile karşılaşmış ve Türkistan'da bir kısım Türkler Hıristiyan edilmiştir. 375-1250 tarihleri arası Türkistan ve Karadeniz'in kuzeyinden Avrupa'ya gelen Türklerden Hunlar, Avarlar, Macarlar,

⁴⁸ Kalın, *age.*, s. 69.

⁴⁹ Yılmaz, *age.*, s.76.

⁵⁰ Harman, *agm.*, s. 14.

⁵¹ Gündüz, *agm.*, s. 198.

⁵² Erdoğan, *agm.*, s. 33-34.

⁵³ Aydın, *agm.* s. 42.

Bulgarlar, Peçenekler, Uzlar, Kıpçaklar kısmen Hazarlar ve Sabarlar Orta Asya ve Balkanlarda uzun süre askeri güçle tesirlerini hissettirmişlerdir. Nitekim kaynakların verdiği bilgilere göre Hazarlar arasında Hıristiyanlığı ilk soğanlar Arrânlı misyonerler olmuş ve özellikle onları gönderen Arrân metropoliti İsrail (ö.703) bu konuda büyük bir çaba sarf etmiştir.⁵⁴ Bu arada Ortodoks misyonerlerinin yoğun propagandasına maruz kalan bu gruplar “Türklerin on kayıp kavmi” olarak bilinmektedir.⁵⁵

Daha yakın zamana doğru gelindiğinde Osmanlılarda misyonerlik faaliyeti Fransa'ya verilen ticari kapitülasyonla kendini göstermiştir. ⁵⁶ Bu imtiyazlar din ve ayin özgürlüğünü de beraberinde getirmiştir. 1583 yılında Katolik tarikat mensubu Cizvitler İstanbul'a gelmiştir. Yabancı okullar ve konsoloslukların açılmasıyla bu faaliyet daha da kolaylaşmış ve büyük bir yayılma alanı tevlit etmiştir. Ülkemizde sistemli ilk misyonerlik hareketinin 1701 yılında, Sivas'ta Ermeni Mekhitar ile başladığı, adı geçen şahsın Ermeniler arasında millî şuurunu uyandırmaya çalıştığı iddia edilir. Ermeniler arasındaki Katolik propagandası yaklaşık yüz otuz yıl sürmüş, nihayet Fransa'nın aracılığı ile Osmanlı Devleti'nin 1830 yılında Katolik Ermenilerini ayrı bir cemaat olarak tanımasıyla son bulmuştur. Ne var ki Amerikalı misyonerler İngilizlerin desteğiyle 1847 yılında Protestan Ermenileri ayrı bir cemaat olarak kabul etmiştir. Gerçekten de Osmanlı'da “Teba-ı Sâdika” olarak bilinen Ermeni ulusunun bu sadakati Batı'nın onlara Hıristiyan olduklarını duyurmalarına kadar sürebilmiştir.⁵⁷

1850 yılında gözle görülür yaygınlık kazanan misyonerlerin⁵⁸ 1893 yılında Türkiye'de ki sayıları 1317'dir. Aynı sene itibariyle beş adet kolej, seksen ortaokul, 530 ilkokul mevcuttur. Yine bu tarihte misyonerlerin İstanbul'da haftalık ve aylık birer gazeteleri yayımlanmaktadır.⁵⁹ İstanbul Amerikan İncil Kitapevi de misyonerlerin başlıca yayın merkezidir. 1883 yılına kadar üç milyon İncil dağıtılmış, dağıtılan diğer kitapların sayısı ise dört milyondan fazladır. 1897 yılına gelindiğinde, Osmanlı devlet sınırları içinde Fransa 127, İngiltere 60, Almanya ve İtalya 22, Avusturya 11, Rusya 7, ABD 131 okula sahiptir.⁶⁰ Yine aynı yıl itibariyle ABD'den yedi, İngiltere'den dört ayrı kiliseye mensup misyonerler Osmanlı toprakları içine dağılmıştır. XX. Yüzyıl başlarında topraklarımızda Amerikan misyoner teşkilatına bağlı faaliyet gösteren okul sayısı ise dört yüzden fazladır. 1914 yılında Osmanlı devletinin kuzeyinde yer alan bölgelerde eğitim gören öğrenci sayısı ise 25.000 civarındadır.⁶¹

⁵⁴ Şaban Kuzgun, *Hazar ve Karay Türkleri*, Ankara Alış Matbaası, 1993, s. 123.

⁵⁵ Kocabaş, *age.*, s. 36.

⁵⁶ Kocabaş, *age.*, ss.77-78.

⁵⁷ İsmail Süphandağı, *Batı ve İslam Arasında Oryantalizm*, Ankara, Maarif Mektepleri Yayınları, 2018, s. 36.

⁵⁸ İlknur Polat Haydaroglu, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Yabancı Okullar*, Ankara, Ocak Yayınları, 1993, s. 15.

⁵⁹ Gündüz, *age.*, s. 188.

⁶⁰ Georg E. White, *Bir Amerikan Misyonerinin Merzifon Amerikan Koleji Hatıraları*, terc. C. T. Yüksel, İstanbul, Enderun Kitapevi, 1995, s. 35-36.

⁶¹ Gündüz, *age.*, ss. 69-70.

İstiklal Harbi'nin tanınmış komutanlarından Kazım Karabekir (ö.1948) konuya ilgisiz kalmamış, 1952 yılında *Hür Adam Gazetesi*'nde misyoner faaliyetlerinin tarihi kökenleri adıyla bir yazı dizisi hazırlamıştır. Buna göre Katolik ve Protestan misyonerlerinin tüm dünyada üç değişik yöntemle bu faaliyeti sürdürdüklerini ileri süren Karabekir bunları dini teşkilatlar, okullar, kurumlar ve maskeli teşkilatlar şeklinde ifade etmektedir. Karabekir, Türk Müslümanlarını misyoner faaliyetlerine karşı ikaz ederken, aynı zamanda bunların Müslümanları Müslümanlara karşı ayaklandırma girişimlerine dair bazı örnekler vermiştir. Bunun en çarpıcı örneği Hacı Ali ile Abdullah Mansur'un Arapların Türk ordusuna karşı isyan etmeleridir. Çok daha dikkat çeken husus ise Lawrence (ö. 1935) bu tür misyonerliğin en çarpıcı tecessüm etmiş şahsiyetidir.⁶²

Cumhuriyet tarihi açısından misyonerliğe bakıldığında, 1935 yılında Atatürk'ün misyonerlik faaliyetlerini yasakladığı görülür. Zira yeni Türk devletinde az sayıda gayr-i Müslim kalmış, kapitülasyonlar kaldırılmış, Cumhuriyet yönetimi bir kısmı kapatılan, bir kısmı ise millileştirilen misyoner eğitim kurumlarını sıkı bir denetime tabi tutmuştur. Müslüman halk da eskiye oranla misyonerlik konusunda daha duyarlı olmaya başlamıştır. Ancak yeni idarenin bu sıkı takibatından sonra başlatılan yasaklar çok uzun sürmemiş, 1945 yılında demokrasiye geçiş seçimleriyle birlikte genel bir hürriyet havası sonucu misyonerlik faaliyetleri yeniden artmıştır. 80'li yıllarda Ülkemizin AB'ye üye olma arzu ve girişimleri sonucu misyoner faaliyetleri daha da hız kazanmış, 90'lı yıllarda Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte geniş bir yayılma alanı bulmuştur.

Misyonerlik faaliyetleri Ülkemizde Katolik, Ortodoks, Protestan, Ermeni Kilisesi gibi büyük Hıristiyan mezhepleri ve okulları marifetiyle yürütülmektedir. Bunların yanında Yehova Şahitleri, Adventisler, Baptisler, Mormonlar vb. dinî görünüş adı altında yoğun faaliyet gösteren çoğu yabancı kaynaklı dini akımlar yer almaktadır. Bahsi geçen Yehova Şahitleri 1931 yılında İstanbul'da Pasavandis adlı bir Rum tarafından başlatılmıştır.⁶³ Basına yansıyan bilgiler doğruysa, bunlar Ülkemizde resmen tanınmış bir "din" olarak Anayasanın teminatı altındadır. İstanbul 20. Asliye Hukuk Hâkimliğinin 974/2875 sayılı kararıyla nüfus kayıtlarına din olarak geçirilmesi uygun bulunmuştur. Yargıtay 9. Ceza Dairesinin E. 1976/47, K. 1976/54 ve 20.10.1976 tarihli kararında Yehova Şahitlerinin dinsel faaliyetlerinin yasalarca korunması gereken bir hak olduğu vurgulanmıştır.⁶⁴

Dini akımlarla birlikte görünürde dini referanslı olmayan ve genelde Güney Asya kökenli meditasyon, reenkarnasyon, yoga gibi fikir, inanç ve bedenî-zihnî tekniklerin arkasına sığınan-

⁶² Kaan, *age.*, s. 133.

⁶³ Komisyon, *Türkiye'de Misyonerlik Faaliyetleri*, Ankara, Diyanet Vakfı Yayınları, 1996, s. 58.

⁶⁴Gözcü Kulesi, 15 Ekim 2000, s. 2.

veya bunları istismar eden cereyanların da misyonerlik çalışmalarında etkin olduklarını unutmamak gerekir.

Misyonerlikle Mücadelede Alınması Gereken Tedbirler

1992 yılı verilerine göre dünya çapında misyonerlere ait 120.880 kurum, 99.200 adet misyoner yetiştiren enstitü, yaklaşık 4.208.250 kadar misyoner mevcuttur. Bunlar marifetiyle 88.160 adet muhtelif kitap hediye edilmiştir. 2340 radyo ve TV istasyonu kurulmuş, her yıl 53 milyon ücretsiz İncil dağıtılmıştır. Kilise okullarında okuyan öğrenci sayısı ise dokuz milyon civarındadır. Kiliselere ait 10.600 hastane, 10.050 eczane ve 680 huzurevi bulunmaktadır. Hıristiyanlaştırmak için harcanan bütçe ise 163 milyarı geçmektedir.⁶⁵

Kanaatimizce dünyanın geldiği bu aşamada artık dinler tarihte olduğu gibi soğuk savaş yapmayacaktır. Doğrusu dinlerin rekabet ortamına sokulması ve bir propaganda malzemesi yapılması o dinin varlık sebebiyle mütenasip düşmese de, anlaşılın o ki müntesipler arasında psikolojik savaş ve rekabet devam edeceğe benzemektedir. Adeta serbest piyasa ortamı gibi herkes mensup olduğu değerleri dünya pazarına çıkaracak ve rekabet ortamı içerisinde onun pazarlamasını yapacaktır. Küreselleşen ve gittikçe küçülen dünyada ortada bir "pazar" ve bu pazarda malını (din ve kültür) pazarlayan kimseler bulunacaktır. Bu durumda ayakta kalabilmek için her açıdan donanımlı olmak gerekecektir. Çünkü çağın özgürlük anlayışında artık "yasakçılık" bir çözüm değildir.

Misyonerlerin gerek imkân, gerekse istismar açısından müessir güçleri dikkate alındığında bu kimselerle mücadele etmenin çok boyutlu yapılması gerektiği aşikârdır. Hep savunmada kalmak, reaksiyon göstermek, şikâyet etmek ve sorun açığa çıktıktan sonra taktik geliştirmek tutarlı bir yaklaşım değildir. Şüphesiz misyonerliği sadece dini bir hareketten ibaret saymak dolayısıyla konuya masumane yaklaşmak sağlıklı çözüm üretmemizi engelleyecektir. Misyonerlik ile mücadelenin siyasi, hukukî, iktisadî ve idarî boyutunu bir tarafta saklı tutmak kaydıyla bu akımla ilmî ve dinî anlamda mücadele etmeyi iki ana başlık altında toplamak mümkündür. Bunlardan biri konunun doğrudan muhatabı vatandaşlar, diğeri ise bu görevi fiilen yürüten din görevlileridir.

Vatandaşlara Yönelik Alınması Gereklî Tedbirler

Misyonerlik faaliyetlerini abartmadan, reklamını yapmadan bizim gibi tarihi, kültürel, hayat tecrübesi, inancına bağlı din değiştirmeyi tasvip etmeyen bir yapının farkında olmakla

⁶⁵ Muhammed Umara, *Müslümanların Hıristiyanlaştırılması*, İstanbul, Denge Yayınları, 1995, s. 35.

birlikte işin ciddiyetini anlayıp yeni bir takım politikalar geliştirmek gerekir. Yurt içinde ve yurt dışında olmak üzere vatandaşlarımıza yönelik alınması gerekli tedbirlerden bazılarını şu şekilde sıralamak mümkündür:

-Ülkemizdeki ahlak ve maneviyat örselenmesine imkân verilmemeli, kültürel değerlerin yozlaştırılmasından behemehâl imtina edilmelidir.

-Muhtelif gerekçelerle din ve dinin ilkelerinin hafife alınmasına, dinin sembollerinin tartışma konusu yapılmasına, din adamlarının toplum içindeki itibarının zedelenmesine imkân tanınmamalıdır.

-Çeşitli basın yayın organları kanalıyla insanımızın bu tür girişimlerden haberdar edilmesi, istismara karşı uyanık olmaları öğütlenmelidir.

-Bid'at ve hurafelerle mücadele edilirken, vatandaşlarımızın içindeki manevi boşluk makul biçimde doldurulmalı, alternatifleri gösterilmeli ve misyonerlerin bu alanı istismar ettikleri unutulmamalıdır.

-Satanizm, uzay varlıklarına tapma, sahte mesihçilik, ruhbilimcilik, büyücülük, fal ve medyunculuk gibi İslam dininin asıl ilkeleriyle uyum göstermeyen oluşumların yaygınlaşmasına ve özendirilmesine fırsat verilmemelidir.

-Misyonerlerin istismar ettikleri özgürlük, sevgi, kardeşlik, dünya barışı vb. kavramların göstermelik olduğu çeşitli örneklerle boşa çıkarılmalıdır.

-Dinimizin iyi tanıtılmasına yönelik gayretler sadece cami ile sınırlı kalmamalı dergi, gazete, tv, radyo ve özellikle internet ortamından istifade edilerek herkese ulaşmanın yolları aranmalıdır.

-Yerli filmlerde ve çocuklara yönelik yayımlarda papaz, kilise, Noel Baba vb. sözümona kahramanlar öne çıkarılmaktan sakınılmalıdır.

Din Görevlilerine Yönelik Alınması Gerekli Tedbirler

Her ne kadar resmî bir devlet kurumu ve yapacakları kanunla sınırlı olsa da Diyanet İşleri Başkanlığı'nın bu tür akımlara karşı görevlilerini bilgilendirme ve toplumu aydınlatma görevi vardır. Nitekim Başkanlık misyonerliğin tahribatını yıllar önce keşfedip bunu bir kitapçık halinde yayımlamış⁶⁶ ve Çanakkale'de 15-17 Nisan 2005 yılında İlahiyat Fakültesi işbirliği ile "Türk Dünyasında Misyonerlik Sempozyumu" düzenlemiştir. Ancak yine de değişen şartlar ve

⁶⁶ M. Asım Köksal, *Hristiyan Propagandaları Münasebetiyle Açıklama*, Ankara, DİB Yayınları, 1982, 37s.

gelişen olaylar karşısında Diyanet İşleri Başkanlığı marifetiyle yerine getirilmesi gerekli bazı tedbirler vardır:

-Diyanet İşleri Başkanlığı, İlahiyat Fakülteleri ve İmam-Hatip Liseleriyle işbirliği yapmak suretiyle din göreviyle tanzif edeceği kişilere yönelik uzun vadeli bir eğitim programı uygulamalıdır.

-Din görevlileri hizmet içi kurslarda misyonerlik hakkında bilgi sahibi kılınmalı, bu bilgiyle mücehhez görevliler de cuma ve bayram gibi vatandaşın yoğun geldiği zamanlarda misyonerlik tehlikesine karşı vatandaşları uyarmalıdır.

-Görevliyi motive ederken Türk-İslam anlayışının teşekkül etmesinde katkıları olan zevatın hayat felsefesinden azami ölçüde istifade edilmeli, böylece inancın bilgiyle, dindarlığın da ahlak ile takviye edilmesi sağlanmalıdır.

- Gerek Türkî gerekse Batı ülkelerine gönderilen din görevlileri, başlangıçta gittikleri ülkelerin dinî, sosyal, siyasal, kültürel ve tarihi yapısı hakkında yeterli bilgiyle donatılmalıdır. Bu görevliler bir batı dilini çok rahat konuşabilmelidir. Yine bu görevlilere beşerî ilişkilerde takip edecekleri usul ve esaslar öğretilmelidir.

-Misyonerlerin taarruz noktaları iyice tespit edilmeli, bu konuda kullandıkları dinî deliller ile bunlara verilecek cevaplar gerekirse bir kitapçıkta toplanıp görevlinin istifadesine sunulmalıdır.

-Başkanlık merkez teşkilatında münhasıran bir misyonerlik birimi teşkil edilmeli, bu birim konuyla ilgili materyaller toplayıp, bunları değerlendirmeli, misyonerlerin çalışma usul ve esaslarını, kaynaklarını yakından takip etmeli, peyderpey bu bilgiler etkili ve yetkililerle paylaşılmalıdır.

Sonuç

Günümüzde farklı Hristiyan Kiliselerine bağlı binlerce, herhangi bir Kiliseye bağlı olmaksızın çalışan yüzlerce misyoner kuruluşu dünyanın her tarafında yoğun bir faaliyet içindedir. Bununla beraber misyonerlik gerek teolojik, gerek politik ve kavramsal boyutta kendisini günün şartlarına uyarlamaktadır. Bu cümleden hareketle arkadaşlık ilişkileri kurmak, çocuk kulüpleri ve anaokulları açmak, düşkün ve yaşlılar yurduna ziyaretler gerçekleştirmek ve onların sağlık ve yalnızlık sorunlarına çözüm bulmak, sevgi evleriyle yakından ilgilenmek gibi modern çağın sorunlarıyla yüzleştikleri görülmektedir.

Öyleyse motto haline gelmiş bir sözde de ifade edildiği gibi tabiatın asla boşluk kabul etmediği, boş bırakılan alanın mutlaka başkalarınca doldurulduğu unutulmamalıdır. Bizim gibi

tarihi kökleri çok eski ve dine duyarlı bir toplum açısından konu henüz korkulacak bir boyutta değildir. Ancak aynı durum gönül coğrafyamız ve tarih birliği yaptığımız bağımsızlığımızı nispeten yeni kazanmış bölgeler için daha farklı bir yönde seyretmektedir. Bu nedenle misyonerlik ve proselitizmi hafife almak mümkün değildir. Üstelik Ülkemizin AB' ye giriş süreciyle birlikte dini özgürlükler alanı oldukça genişlemiş, serbest dolaşım olanakları artmış, küresel bir köy haline gelen yerkürede koru(n)macılık sistemleri büyük oranda önemini yitirmiştir. Yasakçı bir yaklaşım da çözüm değildir. Bu durumda hem vatandaş hem din göreviyle vazifeli kimseler donanımlı olmak zorundadır. Maddî kalkınma yanında mânevî kalkınma da önemsenmeli, kültür erozyonuna karşı gerekli her tür tedbir alınmalıdır. Çalışmamızı Millî Şair Mehmet Akif Ersoy'un (ö. 1936) bir dizesiyle bitirelim:

"Misyonerler gece gündüz çalışırken acaba,

Oturup vahy-i ilâhiyi mi bekler ulema"

Kaynakça

- Aydın, Mahmut, *Dinlerarası Diyalog Mahiyet, İlkeler ve Tartışmalar*, İstanbul, Pınar Yayınları, 2008.
- Barkan, Ömer Lütfi, "Osmanlı İmparatorluğunda Bir İskân ve Kolonizasyon Metodu Olarak Vakıflar ve Tekkeler: İstila Devirlerinin Kolonizatör Türk Dervişleri ve Zaviyeler", *Vakıflar Dergisi*, İstanbul, Cilt II, 1942, s. 279-304.
- Cilacı, Osman, *Dinler ve İnançlar Terminolojisi*, İstanbul, Damla Yayınları, 2001.
- , *Hıristiyanlık Propagandası ve Misyonerlik Faaliyetleri*, Ankara, DİB Yayınları, 1990.
- Ecevit, Raşan, "Din Elden Gidiyor", 03 Ocak 2005, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/rahsan-ecevit-din-elden-gidiyor-285758> , s. 1. (Erişim Tarihi:16 Ekim 2018)
- Erdem, Mustafa, "Millî ve Mânevî Bütünlüğümüzü tehdit eden Misyonerlik", Ankara, Diyanet Vakıf-Sen Eğitim Yayınları, 2003.
- Erdoğan, Mehmet, "Diyanet İşleri Başkan Yardımcısı Doç. Dr. Mehmet Görmez İle Dünyada ve Türkiye'de Misyonerlik Faaliyetleri Üzerine", *Diyanet Aylık Dergi*, Ankara, Sayı 170, Şubat 2005, s. 33-36.
- Gündüz, Şinasi, *Din ve İnanç Sözlüğü*, Ankara, Vadi Yayınları, 1998.
- , *Misyonerlik*, Ankara, DİB Yayınları, 2005.
- , "Misyonerlik", *DİA*, Cilt 30, s. 193-198.
- Güzel, Hasan Celal, "Uzay Tarikatı ve Medya", 12 Ocak 2005, http://www.hcguzel.net/12_01_2005.htmD. B. Tercüman Gazetesi, s. 4. (Erişim Tarihi: 12 Ocak 2005)

- Hamidullah, Muhammed, *İslam Peygamberi*, terc. S. Tuğ, İstanbul, Cilt I-II, 1980.
- Hampher, *İslam'ı Nasıl Yok Edelim, Bir İngiliz Ajanının Hatıraları*, çev. N. Göktaş, İstanbul, Nehir Yayınları, 3. Baskı, 1991.
- Harman, Ömer Faruk, "Takdim", *İzhâru'l- Hakk*, ter. A. Namli, İstanbul, İSAM Yayınları, 2012, s. 15-21.
- Haydaroğlu, İlknur Polat, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Yabancı Okullar*, Ankara, Ocak Yayınları, 1993.
- Hermann, Horst, *Johannes Paul II, Beim Wort Genommen*, München, Goldmann Verlag, 1995.
- Kaan, Enver Osman, *Geçmişten Günümüze Dinler ve Mezhepler*, İstanbul, Rağbet Yayınları, 2010.
- Kalın, İbrahim, *İslam ve Batı*, İstanbul, İSAM Yayınları, 2008.
- Kavas, Ahmet, "Geçmişten Günümüze Fransız Şarkiyatçılığı ve Kurumları", *Oryantalizmi Yeniden Okumak Batı'da İslam Çalışmaları Sempozyumu*, Ankara, DİB Yayınları, 2003, s. 109-147.
- Khoury, Adel Theodor, *Der İslam und die Westlichen Welt*, Darmstadt, Primar Verlag, 2001.
- Kocabaş, Süleyman, *Misyonerlik ve Misyonerler*, İstanbul, Vatan Yayınları, 2002.
- Kocabaşoğlu, Uygur, *Kendi Belgeleriyle Anadolu'daki Amerikan Misyoner Okulları*, İstanbul, Arba Yayınları, 1989.
- Komisyon, *Neues Deutsches Wörterbuch*, Isernhagen trz., Hühn-Partner Verlag.
- , *Türkiye'de Misyonerlik Faaliyetleri*, Ankara, Diyanet Vakfı Yayınları, 1996.
- , *Türkçe Sözlük*, Ankara, TDK. Yayınları, Cilt I-II, 1998.
- Köksal, M. Asım, *Hristiyan Propagandaları Münasebetiyle Açıklama*, Ankara, DİB Yayınları, 1982.
- Köse, Ali, *Milenyum Tarikatları*, İstanbul, Timaş Yayınları, 2011.
- Kuzgun, Şaban, *Hazar ve Karay Türkleri*, 2. Baskı, Ankara, Alıç Matbaası, 1993.
- Küçük, Abdurrahman, "AB Sürecinde Dinlerarası Diyalogun Yeri ve Önemi", *Uluslararası AB Şurası*, 3-7 Mayıs 2000, Ankara, DİB Yayınları, Cilt I-II, 2000, s. 467-490.
- Said, Edward, *Oryantalizm*, çev. S. Ayaz, İstanbul, Pınar Yayınları, 1999.
- Sırma, İ. Süreyya, *Sömürü Ajanı İngiliz Misyonerleri*, İstanbul, Beyan Yayınları, 1983.
- Süphandağı, İsmail, *Batı ve İslam Arasında Oryantalizm*, Ankara, Maarif Mektepleri Yayınları, 2018.
- Şener, Muhsin, "Din Elden Gidiyor mu?", <http://www.muhsinsener.name.tr/87/din-elden-gidiyor-mu/> (Erişim Tarihi: 01 Nisan 2018)
- Tahrallı, Mustafa, *Çağ ve Hakikat Rene Guenon'dan Seçme Makaleler ve Yorumlar*, İstanbul, Kubbealtı Yayınları, 2018.
- Tümer, Günay- Küçük, Abdurrahman, *Dinler Tarihi*, Ankara, Ocak Yayınları, 1993.
- Umara, Muhammed, *Müslümanların Hristiyanlaştırılması*, İstanbul, Denge Yayınları, 1995.
- White, Georg E., *Bir Amerikan Misyonerinin Merzifon Amerikan Koleji Hatıraları*, terc. C. T. Yüksel, İstanbul, Enderun Kitapevi, 1995.

Yılmaz, Ömer, *Alman Mistik Düşüncesi*, İstanbul, İnsan Yayınları, 2011.

<http://www.hristiyan.net/resmibelgeler/protestanlarraporu.htm>, (Erişim Tarihi: 05 Ocak 2005)

<http://www.muhsinsener.name.tr/87/din-elden-gidiyor-mu/> (Erişim Tarihi: 01 Nisan 2018)

Kokkinakis judgment of 25 May 1993, Series A no.260-A,p.17,para.31-1(Erişim Tarihi:10 Aralık 2005)